

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/68-4>
УДК 336.02

Кадебська Е. В.

кандидат економічних наук,
Волинський інститут імені В'ячеслава Липинського
Міжрегіональної Академії управління персоналом
<https://orcid.org/0000-0002-0707-6222>

Фаловська І. Д.

кандидат економічних наук,
Волинський інститут імені В'ячеслава Липинського
Міжрегіональної Академії управління персоналом
<https://orcid.org/0000-0002-9101-9430>

Півнюк М. М.

старший викладач,
Волинський інститут імені В'ячеслава Липинського
Міжрегіональної Академії управління персоналом
<https://orcid.org/0000-0001-9199-1433>

Kadebska Eleonora

Candidate of Economic Sciences,
The Volyn Viacheslav Lypynskyi Institute
of the The Interregional Academy of Personnel Management

Falovska Iryna

Candidate of Economic Sciences,
The Volyn Viacheslav Lypynskyi Institute
of the The Interregional Academy of Personnel Management

Pivniuk Maiia

Senior Lecturer,
The Volyn Viacheslav Lypynskyi Institute
of the The Interregional Academy of Personnel Management

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ТА НАПРЯМИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

FINANCIAL MECHANISM OF ENTERPRISE MANAGEMENT AND THE DIRECTIONS OF ITS IMPROVEMENT

У статті розглянуто основні теоретичні підходи до розкриття сутності фінансового механізму підприємства, що забезпечило виокремлення об'єкта та суб'єкта управління фінансовим механізмом. У різних державах для ефективної реалізації фінансової політики, фінансовий механізм розглядається як елемент управління та регулятор економічних відносин. Вказано, що фінансовий механізм має два взаємопов'язані чинники: суб'єктивний та об'єктивний. У статті зазначено, що важливим елементом забезпечення ефективності фінансового механізму підприємства є оцінка ефективності фінансового менеджменту. Обґрунтовано необхідність удосконалення фінансового механізму з метою забезпечення ефективної діяльності підприємства. Встановлено необхідність вдосконалення та розробки основних етапів фінансового механізму підприємства.

Ключові слова: фінансовий механізм, фінансовий механізм підприємства, управління фінансами підприємств, фінансова стійкість, об'єкт управління, суб'єкт управління.

All spheres of human activity are objects of management and constitute a set of techniques and methods of purposeful influence on the managed system to achieve a certain result. In various countries, for the effective implementation of financial policy, the financial mechanism is considered as an element of management and regulator of economic relations. The purpose of this article is to develop the concept of the mechanism of managing the

financial capital of the enterprise, which includes the principles, tasks, purpose and mechanism of managing the financial capital of the enterprise. The article examines the main theoretical approaches to revealing the essence of the financial mechanism of the enterprise, which ensured the separation of the object and the subject of financial mechanism management. In various countries, for the effective implementation of financial policy, the financial mechanism is considered as an element of management and regulator of economic relations. It is indicated that the financial mechanism has two interrelated factors: subjective and objective. The financial mechanism is considered as a means of implementing a certain managerial influence for the development of enterprises, which will ensure the maximization of financial results. The article states that an important element of ensuring the effectiveness of the financial mechanism of the enterprise is the assessment of the effectiveness of financial management. The need to improve the financial mechanism in order to ensure the efficient operation of the enterprise is substantiated. The need for improvement and development of the main stages of the enterprise's financial mechanism has been established. It can be argued that the financial mechanism forms the key areas of development and effective tools for prospective management of all financial activities of the enterprise. In addition, effective management of the company's financial potential allows for quick decision-making with the lowest risk of financial losses and allows for quick monitoring of the smallest deviations of indicators from the norm.

Keywords: financial mechanism, financial mechanism of the enterprise, financial management of enterprises, financial sustainability, object of management, subject of management.

Постановка проблеми. Усі сфери людської діяльності є об'єктами управління і складають сукупність прийомів і методів цілеспрямованого впливу на керовану систему задля досягнення нею певного результату. У різних державах для ефективної реалізації фінансової політики, фінансовий механізм розглядається як елемент управління та регулятор економічних відносин.

Фінансовий механізм включає види, форми та методи організації фінансових відносин, способи їхнього кількісного та якісного визначення. Фінансовий механізм відіграє головну роль у розподілі фінансових ресурсів. Адже завдання раціонального розподілу фінансових ресурсів є одним з ключових економіці.

Фінансово-господарська діяльність підприємства є об'єктом управління з боку керівництва підприємством, що здійснюється з метою оптимізації її фінансових відносин в умовах впливу зовнішнього середовища.

У сучасних умовах господарювання більшість підприємств не одержують достатнього доходу для розвитку основних джерел фінансування. З метою забезпечення умов ефективного фінансово-економічного розвитку підприємства необхідно внести суттєві зміни до його фінансового механізму управління. У зв'язку з цим проблема розробки фінансового механізму управління підприємством є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепції фінансового механізму широко висвітлені у вітчизняних та зарубіжних наукових працях. Але більшість з них присвячені розкриттю сутності фінансового механізму у макроекономічному аспекті. Основи та принципи формування механізмів управління фінансовою діяльністю підприємств представлені в працях таких зарубіжних науковців, як: І. Балабанов, П. Бароле, І. Бланк, С. Коєн, Б. Коласс, А. Рой, Б. Райзенберг, Л. Лозовський, Е. Нагашев, Ж. Франпюан

[1; 2; 3; 4; 5] тощо. Необхідність розв'язання теоретико-методологічних, організаційних, практичних проблем фінансового механізму управління підприємством та його подальше реформування розглядалось в працях таких вітчизняних вчених, як: М. Білик, Т. Белялов, О. Білоусова, В. Забродський, В. Павлов, А. Поддєрьогін, Т. Смовженко, В. Суторміна, О. Терещенко [6; 7; 8; 9] тощо.

Значний внесок у розв'язання теоретико-методологічних та практичних проблем системи управління фінансовою діяльністю вітчизняних підприємств здійснили такі відомі сучасні українські вчені, як: В. Андрущенко, І. Зяцьковський, Г. Крамаренко, Л. Костирко та ін. Однак фінансовий механізм українських підприємств не має достатнього рівня досконалості. На сьогодні окремі теоретичні та практичні аспекти його формування і функціонування є недостатньо опрацьованими, що зумовлює необхідність більш детального дослідження вказаної проблематики.

Мета статті полягає в розробці концепції механізму управління фінансовим капіталом підприємства, що включає принципи, завдання, ціль і механізм управління фінансовим капіталом підприємства.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі поширеним є визначення двох концептуальних підходів до розкриття змісту фінансового механізму. Перший підхід полягає в тому, що під фінансовим механізмом розуміють функціонування фінансів підприємства. Відчутним відображенням фінансових відносин є грошові потоки. Організація цих потоків, порядок їх здійснення дотримується певних правил, певних напрямків, що характеризують фінансовий механізм [10, с. 95].

Інший підхід до тлумачення категорії «фінансовий механізм» полягає в розумінні його як системи управління фінансами, призначену для організації, планування та

стимулювання фінансових потоків з метою їх ефективного впливу на фінансову стійкість. Фінансовий механізм покликаний забезпечувати не лише формування ринкових відносин, а й створити необхідні умови функціонування підприємств для виконання ними своїх функцій.

Фінансовий механізм має два взаємопов'язані чинники: суб'єктивний та об'єктивний. Об'єктивна сторона фінансового механізму виявляється у тому, що він будується відповідно до вимог об'єктивних економічних законів. З іншого боку, фінансовий механізм носить суб'єктивний характер, оскільки встановлюється вищим менеджментом підприємства чи організації на вирішення завдань, які стоять перед підприємством у тому чи іншому етапі розвитку. Органічний поєднання цих почав дозволяє характеризувати механізми управління рухом коштів економічними категоріями.

Зокрема, Г. Крамаренко зауважує, що «управління фінансами підприємств здійснюється за допомогою фінансового механізму, який включає дві підсистеми: керуючу та керовану. Управляюча підсистема (суб'єкт управління) включає фінансову службу підприємства та його підрозділів. Керована підсистема (об'єкт управління) складається з фінансових відносин, джерел фінансових ресурсів, грошового обороту. Фінансовий механізм підприємства – система управління його фінансовими відносинами за допомогою фінансових методів» [11, с. 9].

У структуру фінансового механізму входять взаємозалежні елементи підсистеми, що забезпечує: правове, адміністративно-організаційне, інформаційне забезпечення, що впливають на фінансові методи і важелі, а через них на фінансові відносини і процеси малих підприємств: виробничо-господарські, фінансові, інвестиційні.

Так, А. Поддєрьогін зазначає, що «фінансовий механізм підприємства – це система управління фінансами, призначена для організації взаємодії фінансових відносин і грошових фондів з метою оптимізації їхнього впливу на кінцеві результати його діяльності. При цьому оптимальна взаємодія фінансових відносин досягається використанням усіх фінансових категорій (виручка, прибуток, амортизація, оборотні кошти, кредит, бюджет, податки), нормативів, різного роду стимулів, пільг, санкцій та інших фінансових важелів» [12, с. 15].

В. М. Опарін фінансовий механізм характеризує як «сукупність фінансових методів і форм, інструментів та важелів впливу на

соціально-економічний розвиток суспільства» [13, с. 55]. У цьому визначенні поєднано здатність до організації фінансів та визначено фінансовий механізм як інструментарій впливу на фінансову діяльність.

Формуючи фінансовий механізм, держава прагне забезпечити її найповнішу відповідність вимогам фінансової політики того чи іншого періоду, що є запорукою повноти реалізації її цілей та завдань. При цьому зберігається постійне прагнення до найповнішої ув'язки фінансового механізму та його окремих елементів з особистими та колективними інтересами, що є запорукою ефективності фінансового механізму.

Визначальним для сучасного стану розвитку теорії та практики фінансового механізму є інтегрований підхід, заснований на консенсусному застосуванні правил менеджменту, економічної теорії та теорії систем і системного аналізу. Фінансовий механізм є системою управління, його успішне функціонування безпосередньо пов'язане з використанням категорій теорії управління. Функції управління відображають зміст управлінської діяльності, яка, в свою чергу, забезпечує реалізацію контрольної функції. Реалізація функцій управління – це процес взаємопов'язаних функцій: планування, організації, координації, стимулювання та контролю. Застосовуючи основні положення економічної теорії та розглядаючи фінансовий механізм з позиції функцій корпоративних фінансів, його можна представити як підсистему формування фондів грошових коштів та підсистему використання цих коштів. Фінансовий механізм як система управління має відповідний склад окремих компонентів або частин, які прийнято називати підсистемами.

Для визначення фінансового механізму управління, необхідно встановити об'єкт та суб'єкт. Об'єктом управління виступають всі види фінансових відносин, пов'язаних із формуванням, розподілом та використанням фондів грошових коштів, створюваних на підприємстві у процесі його господарсько-фінансової діяльності. Суб'єкт управління – керівництво підприємства, яке здійснює процеси організації, координації та регулювання грошових потоків. Фінансовий апарат підприємства включає в себе фінансово-економічні підрозділи та служби, структура та склад яких залежать від форми власності, масштабу та виду діяльності організації.

Запорукою виживання в ринкових умовах та основою стабільного становища підприємства є його фінансова стійкість. Вона відображає такий стан фінансових ресурсів, при

якому підприємство, вільно маніпулюючи коштами, здатне шляхом ефективного їх використання забезпечити безперебійний процес виробництва та реалізації продукції, а також мінімізувати витрати на його розширення та оновлення.

В даний час фінансовий механізм більшості підприємств знаходиться в кризовому стані, що проявляється у значній нестачі коштів як на здійснення виробничої діяльності, так інвестицій.

У зв'язку з цим зараз першочерговим завданням для підприємств є зміцнення їх фінансів і на цій основі – стабілізація фінансів держави. Без її втілення в життя інші завдання, у тому числі проблеми інфляції, вирішити неможливо.

Випуск конкурентоспроможної продукції пов'язаний з необхідністю перебудовувати виробничу, організаційну та кадрову структуру підприємств, пристосовувати її до всіх змін, що відбуваються.

Це незмінно стосується фінансового механізму підприємств. Таким чином, виникає об'єктивна необхідність його вдосконалення та розробки основних етапів.

Перший етап процесу модернізації фінансового механізму полягає у встановленні зв'язку між організаційною структурою та фінансовими ресурсами, він полягає у прийнятті рішення про розподіл фінансових ресурсів та зосередження їх на конкретних напрямках діяльності підприємства. Необхідною умовою для прийняття подібних рішень підрозділу та підприємств є проведення економічного аналізу та встановлення залежності від передбачуваного попиту на вироблену продукцію.

На другому етапі здійснюється корпоративне планування, яке виступає організаційним початком всього процесу виконання відповідних інструкцій для подальшого розвитку підприємства. «Фінансовий план повинен виявити достатність фінансових ресурсів за всіма напрямками діяльності підприємства та збалансувати пропорції між ними, адже різні статті фінансового плану охоплюють та пов'язують між собою всі напрямки діяльності: виробництво, маркетинг, науково-технічний розвиток, управління персоналом» [14].

В умовах сучасного ринку планування повинно забезпечувати виробничий процес задля випуску конкурентоспроможної продукції з оптимальним використанням усіх ресурсів, тобто гарантувати гнучкий розвиток підприємства в довгостроковій перспективі. Якщо одна компанія проводить ретельне системне планування, а інша намагається

реагувати на ситуацію, то перемога буде на боці першої.

На наступному етапі приймається рішення ув'язування проблеми з необхідною кількістю фінансових коштів та іншими видами ресурсів. Результатом цього етапу є розробка бізнес-плану.

Важливим етапом забезпечення ефективності фінансового механізму управління підприємством є оцінка ефективності управління його фінансами. Така оцінка дає змогу виявити слабкі місця у функціонуванні єдиного фінансового механізму, обґрунтувати основні проблеми та у подальшому визначити пріоритетні напрямки удосконалення цього механізму. Оцінка фінансового потенціалу підприємств має ґрунтуватися на аналізі показників його ділової активності, рентабельності, ліквідності, фінансової стійкості, майнового стану та платоспроможності тощо.

Благополучний фінансовий стан малого підприємства – це важлива умова його безперервного та ефективного функціонування. Для його досягнення необхідно забезпечити постійну платоспроможність підприємства, високу ліквідність його балансу, фінансову незалежність та високу результативність господарювання. Для цього необхідно вивчати численні показники, що характеризують усі сторони діяльності малого підприємства (виробництво, його потенціал, організацію, реалізацію, фінансові операції, рух грошових потоків тощо) для виявлення глибинних причин зміни фінансового стану. Застосування багатостороннього комплексного аналізу фінансового становища підприємства створює реальні передумови керувати окремими показниками, і відповідно й посилення їх на поліпшення фінансового клімату.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що фінансовий механізм формує ключові напрями розвитку та ефективні інструменти перспективного управління усією фінансовою діяльністю підприємства. Крім того, ефективне управління фінансовим потенціалом підприємства дозволяє швидко приймати рішення з найменшим ризиком фінансових втрат та дозволяє своєчасно відстежувати найменші відхилення показників від норми.

Механізм управління фінансовим потенціалом підприємства не обмежується реалізацією будь-якої однієї складової, а є координуючим – регулюючою системою забезпечення взаємозв'язку між діагностикою, ідентифікацією, коригуванням (регулюванням) та моніторингом показників, що формують типи фінансової стійкості підприємства та

дозволяють підвищити ефективність управління потенціалом підприємства взагалі.

Важливим напрямом подальших досліджень є уточнення та апробація системи

критеріїв функціонування фінансового механізму управління підприємством з урахуванням балансу інтересів учасників корпоративних відносин.

Список використаних джерел:

1. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом? Москва : Финансы и статистика, 1994. 477 с.
2. Meunier H., de Barolet F., Boulmer P. La tresorerie des entreprises. Paris : Dunod, 1970. 312 p.
3. Бланк И. А. Финансовая стратегия предприятия. Киев : Ника-Центр, 2004. 720 с.
4. Коласс Б. Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы, концепции и методы : пер. с англ. Москва : ЮНИТИ, 1997. 576 с.
5. Райзенберг Б., Лозовський Л., Стародубцев Є., Комарецька П. Управління фінансовим потенціалом підприємств. URL: avtoreferat.net/content/view/13888/46.
6. Білик М. Д., Белялов Т. Е. Фінансове планування на підприємстві : навчальний посібник. Київ : ПанТот, 2015. 435 с.
7. Білоусова О. С. Фінансове планування підприємств в управлінні процесами збалансування фінансів реального сектора. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 3. С. 45–53.
8. Павлов В. І., Кадебська Е. В. Механізм забезпечення дієвості оподаткування нерухомого майна. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Л. Українки*. 2009. № 7. С. 5–11.
9. Государственные финансы.: Учеб. пособие / Под ред. В. М. Федосова, С. Я. Огородника и В. Н. Суторминой. Киев : Лыбидь. 1991. 247 с.
10. Марусяк Н. Л. Фінансовий механізм підприємства та напрями його удосконалення в сучасному економічному середовищі. *Економіка та держава*. 2021. № 12. С. 94–97.
11. Крамаренко Г. А. Финансовый анализ и планирование. Днепропетровск : изд-во ДАУБП, 2001. С. 8-12.
12. Фінанси підприємств: підручник. Ред. Поддєрьогін А. М.; КНЕУ. Київ : КНЕУ, 2004. 546 с.
13. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія): навч. посібник. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ : КНЕУ, 2001. 240 с.
14. Гонта О., Кальченко О. Фінансове планування на підприємствах реального сектору економіки. *Проблеми і перспективи економіки і управління*. 2017. № 4 (12). С. 128–133.

References:

1. Balabanov Y. T. Osnovy fynansovogho menedzhmenta. Kak upravljatj kapytalom? Moscow: Fynansy y statystyka, 1994. 477 p.
2. Meunier H., de Barolet F., Boulmer P. La tresorerie des entreprises. Paris : Dunod, 1970. 312 p.
3. Blank Y. A. Fynansovaja strateghyja predprijatyja. Kyiv: Nyka-Centr, 2004. 720 p.
4. Kolass B. Upravlenye fynansovoj dejatel'nost'ju predprijatyja. Problemy, koncepcyy y metody : per. s anghl. Moscow: JuNYTY, 1997. 576 p.
5. Rajzenbergh B., Lozovs'kyj L., Starodubcev Je., Komarec'jka P. Upravlinnja finansovym potencialom pidprijemstv. URL: avtoreferat.net/content/view/13888/46.
6. Bilyk M. D., Bjeljalov T. E. Finansove planuvannja na pidprijemstvi : navchal'nyj posibnyk. Kyiv: PanTot, 2015. 435 p.
7. Bilousova O. S. (2011) Finansove planuvannja pidprijemstv v upravlinni prcesamy zbalansuvannja finansiv real'nogho sektora. *Marketyng i menedzhment innovacij*. No. 3. P. 45–53.
8. Pavlov V. I., Kadebska E. V. (2009) Mekhanizm zabezpechennja dijevosti opodatkuvannja nerukhomogho majna. *Naukovyj visnyk Volyns'kogho nacional'nogho universytetu imeni L. Ukrajinky*. No. 7. P. 5–11.
9. Ghosudarstvennye fynansy: Ucheb. posobyje / Pod red. V. M. Fedosova, S. Ja. Oghorodnyka, V. N. Sutormynoj. K.: Lybydj. 1991. 247 p.
10. Marusyak N. L. (2021) Finansovy mekhanizm pidprijemstva ta napryamy yoho udoskonalennya v suchasnomu ekonomichnomu seredovyshchi. *Ekonomika ta derzhava*. No. 12. P. 94–97.
11. Kramarenko H. A. Fynansoviy analiz y planirovanye. Dnepropetrovsk: yzd-vo DAUBP, 2001. P. 8–12.
12. Finansy pidprijemstv: pidruchnyk. Red. Poddyer'ohin A. M.; KNEU. K.: KNEU, 2004. 546 p.
13. Oparin V. M. (2001) Finansy (zahal'na teoriya): navch. posibnyk. 2he vyd., dop. i pererob. K.: KNEU, 240 p.
14. Honta O., Kal'chenko O. (2017) Finansove planuvannya na pidprijemstvakh real'noho sektoru ekonomiky. *Problemy i perspektyvy ekonomiky i upravlinnya*. No. 4 (12). P. 128–133.